

"30 ilə yaxın düşmən tapdağında, düşmən əsarətində olmasına baxmayaraq düşmən ulularımızın izlərini itirə bilməyiblər".

"Kəlbəcərin qayaüstü təsvirləri yeni elmi axtarışları gözəldir və yeni axtarışlarla ulularımızın hələ öyrənilməmiş çoxlu sayda maddi-mədəniyyət nümunələrini əldə ediləcək".

Azərbaycanın qədim və zəngin maddi-mədəni irsinin tarixən mövcud olduğu ərazilərdən bir işğaldan azad olunan Kəlbəcər rayonu. Unikal qayaüstü təsvirlərlə zəngin olan Kəlbəcəri mərhum akademikimiz, böyük ziyalımız Xudu Məmmədov "Azərbaycanın ikinci Qobustanı" adlandırdı.

"Sərçəli dağ", "Qurbəli çay", "Gəlin qayası", "Soltan Heydər", "Ağ çay", "Ayi çınqılı", "Pəri çınqılı", "Zaxa gölü", "Dəvəgöz dağı" adlanan yerlərdə zəngin qayaüstü təsvirlər mövcud olub. Ona görə mövcud olub deyirik ki, bəlkə düşmən işğal dövründə qayaüstü təsvirlərimiz də əl uzadıb. Hər halda bu gələcəkdə Kəlbəbə təşkil ediləcək arxeoloji ekspedisiyalar nəticəsində məlum olacaq. Bəzi mənbələrdə görə, Kəlbəcər Tarix-diyarşünaslıq muzeyinin əməkdaşları tərəfindən 3500-dən çox qayaüstü təsvirləri qeydə alıb və onların foto-şəkilləri çəkilib.

Uzun illər Kəlbəcər-dəki qayaüstü təsvirləri öyrənən, tədqiq və təbliğ edən tarix elmləri doktoru, professor, BDU-nun Tarix fakültəsinin Arxeologiya və Etnoqrafiya kafedrasının müdiri, "Söhrət" ordeni Qüdrət İsmayilzadə ilə əlaqə saxlayıb tarixən bu möcüzələrindən, böyük tarixi-mədəni irsimizdən danışdıq.

- Qüdrət müəllim, artıq Kəlbəcər işğaldan azad olub. Siz uzun illər Kəlbəcər-dəki möcüzəli, unikal qayaüstü təsvirləri tədqiq etmişiniz... Maddi-mədəni, tarixi irsimizin ayrılmaz

Azərbaycanın ikinci Qobustanı Kəlbəcərin qayaüstü təsvirləri-tarixi, maddi-mədəni irsimizin daş örnəkləri...

Qüdrət İsmayilzadə: "Yüz faiz əminəm ki, Kəlbəcərin qayaüstü təsvirləri də yaxın gələcəkdə bəşər mədəniyyətinin ayrılmaz bir hissəsi kimi Azərbaycan mədəniyyətinin nadir nümunələrindən biri olaraq UNESCO-ya daxil ediləcək"

parçası olan Kəlbəcərin qayaüstü təsvirləri həqda nə deyə bilərsiniz?

- Mən keçən əsrin 70-ci illərində Kəlbəcər-dəki qayaüstü təsvirləri tədqiq etmişəm. Kəlbəcərin qayaüstü təsvirləri ulularımızın daş salnaməsidir. Bu misli olmayan daş salnamələr ulularımızın həyat tərzini, təsərrüfat həyatını, eyni zamanda zəngin mənəvi mədəniyyətini əks etdirən abidələrdir. Kəlbəcər Qarabağı ayrılmaz bir hissəsi olmaqla, öz tarixi salnaməsi ilə Azərbaycan ulu keçmişinə aid qiymətli sərvətləri saxlayıb. Bu abidələrdə Azərbaycan xalqının ulu tarixi canlı şəkildə əks olunub.

- Bu abidələrin, qayaüstü təsvirlərin bədii və tarixi özəlliyi nədir?

- Bu qayaüstü təsvirlərin qiymətli cəhəti ondan ibarətdir ki, o təsvirlər həm özünün mövzu sahəsini, həm də bədii dəyərinə dəyərinə görə çox yüksək səviyyəyə malikdir. Diqqəti cəlb edən məsələlərdən biri də ondan ibarətdir ki, Kəlbəcər axtarışlarında həmin qayaüstü təsvirləri çəkən ulularımızın məskən yerləri də aşkar edilmişdir. Tərtər çayının sol sahilində hündür qayalıqda aşkar edilən qədim yaşayış yerində dairəvi tikinti qalıqları, eyni zamanda müxtəlif əmək alətləri aşkar edilib. Bunlar eramızdan əvvəl IV-III minilliyə aid maddi-mədəniyyət nümunələridir. Başqa bir cəhət də qeyd etmək istəyirəm ki, qayaüstü təsvirlərdə Azərbaycan xalqının ulu keçmişini daşıyan ərazilərdə özlərini məskunlaşması ilə bağlı məlumatları yaratdıqları

maddi-mədəniyyətin nümunələrində əks etdirilib. Kəlbəcərin qayaüstü təsvirləri Azərbaycanın yüksək dağlıq zonasında aşkar edilən nadir nümunələr olmaqla yanaşı ulularımızın qədim dövrlərdə hər çətinliyə sinə gərdiyini biruzə verir.

- Kəlbəcərin işğaldan azad edilməsi xəbərini necə qarşıladınız?

- Çox sevindirəm ki, Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında Şanlı Ordumuzun zəfər yürüşü ilə bu təsvirlər artıq düşmən tapdağından azad olub. Diqqəti cəlb edən cəhətlərdən biri də odur ki, 30 ilə yaxın düşmən tapdağında, düşmən əsarətində olmasına baxmayaraq düşmən ulularımızın izlərini itirə bilməyiblər.

İnanıram ki, həmin yerlərdə yeni arxeoloji axtarışlar aparılacaq. Ulularımızın zəngin tarixinə aid daha qiymətli arxeoloji materiallar əldə ediləcək. İnanıram ki, Kəlbəcərin qayaüstü təsvirləri yeni elmi axtarışları gözəldir və yeni axtarışlarla ulularımızın hələ öyrənilməmiş çoxlu sayda maddi-mədəniyyət nümunələrini əldə

ediləcək.

- Qüdrət müəllim, Kəlbəcərdən nə qədər qayaüstü təsvir aşkarlanmışdır?

- 8 mindən artıq qayaüstü təsvir əldə etmişdik. Bu qayaüstü təsvirlər "Pəri çınqılı", "Ayi çınqılı", "Qaragöl", "Zaxa göl" sahillərində aşkar edilmişdir. Bunlar sayısız hesabızdır. İnsanlar yaşadığı yerlərdə gördüklərini, eşitdiklərini təsvir etməyə çalışıblar, öz hiss və kövrək duğularını qayalarda əks etdirməyə cəhd göstəriblər. Bunlar bizim üçün tariximizin salnaməsidir. Güman edirəm ki, yaxın gələcəkdə Kəlbəcər qazıntılarında Azərbaycan ərazilərində aşkar edilən maddi-mədəniyyət nümunələrinin yeni silsiləsi olmaqla tariximizə aid daha sənətlər, daha dəyərli tarixi məlumatlar verəcək.

- Qüdrət müəllim, çox aktual məsələyə toxundunuz. İndi arxeoloqların işini asanlaşdıran yeni texnologiyalar da mövcuddur. Biz bunu Qobustanda gördük ki, yeni texnologiyalardan istifadə etməklə arxeoloqlarımız nə qədər

azad olunmuş Kəlbəcər-dəki bu qiymətli maddi-mədəniyyət nümunələri xalqımızın zəngin tarixi keçmişini daha parlaq şəkildə əks etdirəcək. Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, Kəlbəcər təsvirlərinin öyrənilməsinə maneə yaxından kömək edən keçmiş tələbələr, rayonun mədəniyyət işçiləri, xüsusən də Şamil Əsgərov olub. Şamil Əsgərov Kəlbəcər muzeyinin yaradıcısıdır. O, abidələrin öyrənilməsinə say və bacarıqlarını heç əsirgəmədi. Bu təsvirlərin öyrənilməsinə maneə yaxından kömək edən ziyalımız Şamil Əsgərovun ulu unudulmazdır. Onun əməyi həmişə yada salınmalıdır. Onun o tədqiqatda yaxın iştirakı olub. Yaddım-dadım, onunla birlikdə hələ qarı əriməmiş yaylaqlarda o təsvirləri qeydə alırdıq, öyrənirdik, onların misilsiz qiymətini müəyyən etməyə çalışırıq.

- Kəlbəcər artıq işğaldan azad edilib, necə bilirsiniz, Qobustan kimi Kəlbəcərin də qayaüstü təsvirlərini UNESCO-ya təqdim edərək qeydiyyatdan keçirə bilərmi?

- Bəli. Mehriban xanımın böyük qayğısı nəticəsində Qobustan 2007-ci ildə UNESCO-ya daxil olub. Yüz faiz əminəm ki, Kəlbəcərin qayaüstü təsvirləri də yaxın gələcəkdə bəşər mədəniyyətinin ayrılmaz bir hissəsi kimi Azərbaycan mədəniyyətinin nadir nümunələrindən biri olaraq UNESCO-ya daxil ediləcək. Kəlbəcər qayaüstü təsvirlərinin özünəməxsus xüsusiyyətləri var. Bu təsvirlərdə xalqımızın zəngin mənəvi mədəniyyəti dolğun şəkildə əks olunub.

İradə SARIYEVA